

Bazīdijsēnes

Dārta Kļaviņa
Līga Strazdiņa
Egita Zviedre

Rīga, LU, 2014

Sēņu valsts

1. Hitrīdijsēņu nodalījums

2. Zigosēņu nodalījums

3. Glomeromicēšu nodalījums

4. Askusēņu nodalījums

5. Bazīdijsēņu nodalījums

Anamorfās sēnes (Nepilnīgi pazīstamās sēnes)
(Deuteromycota, Fungi imperfecti)

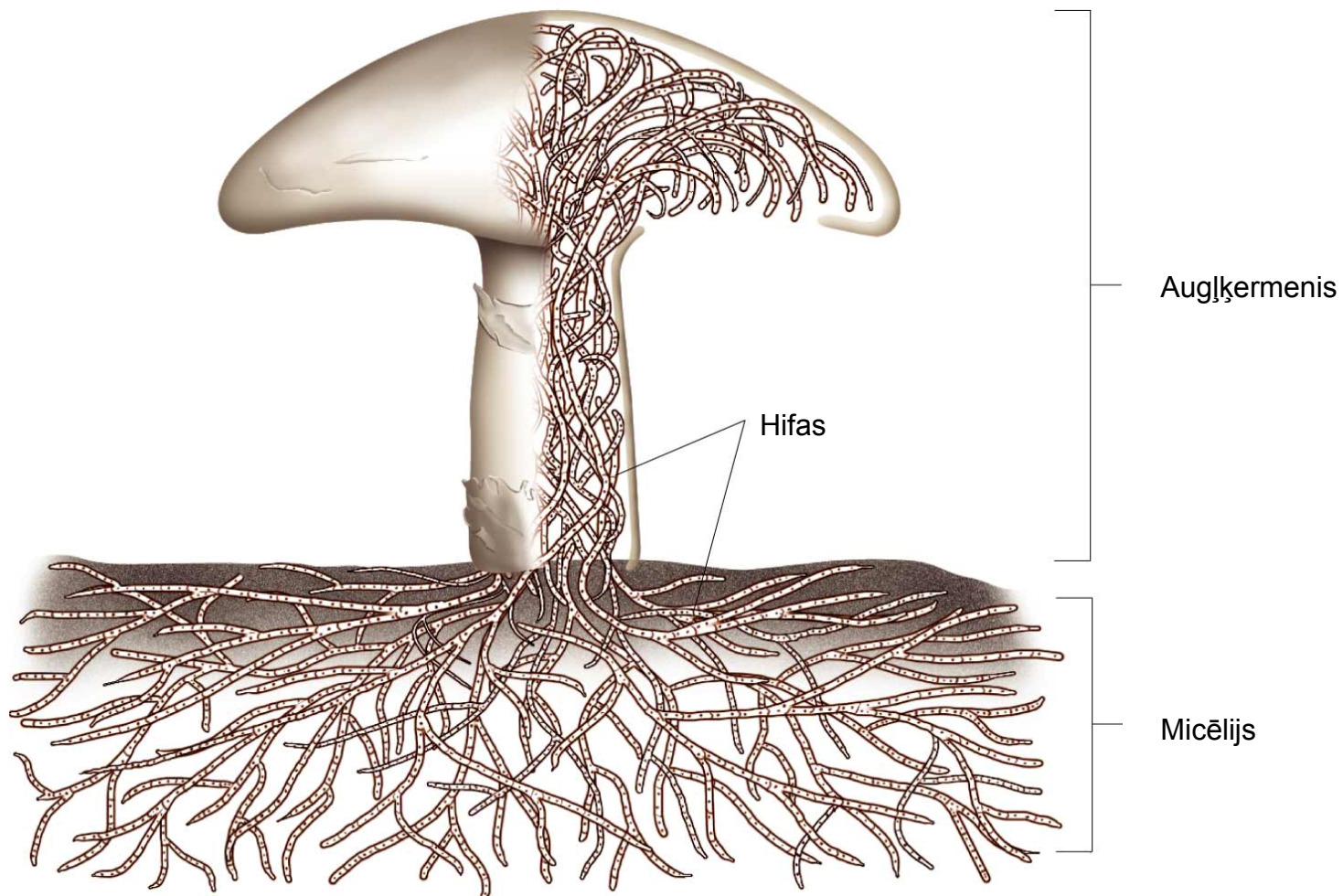
Bazīdijsēnes

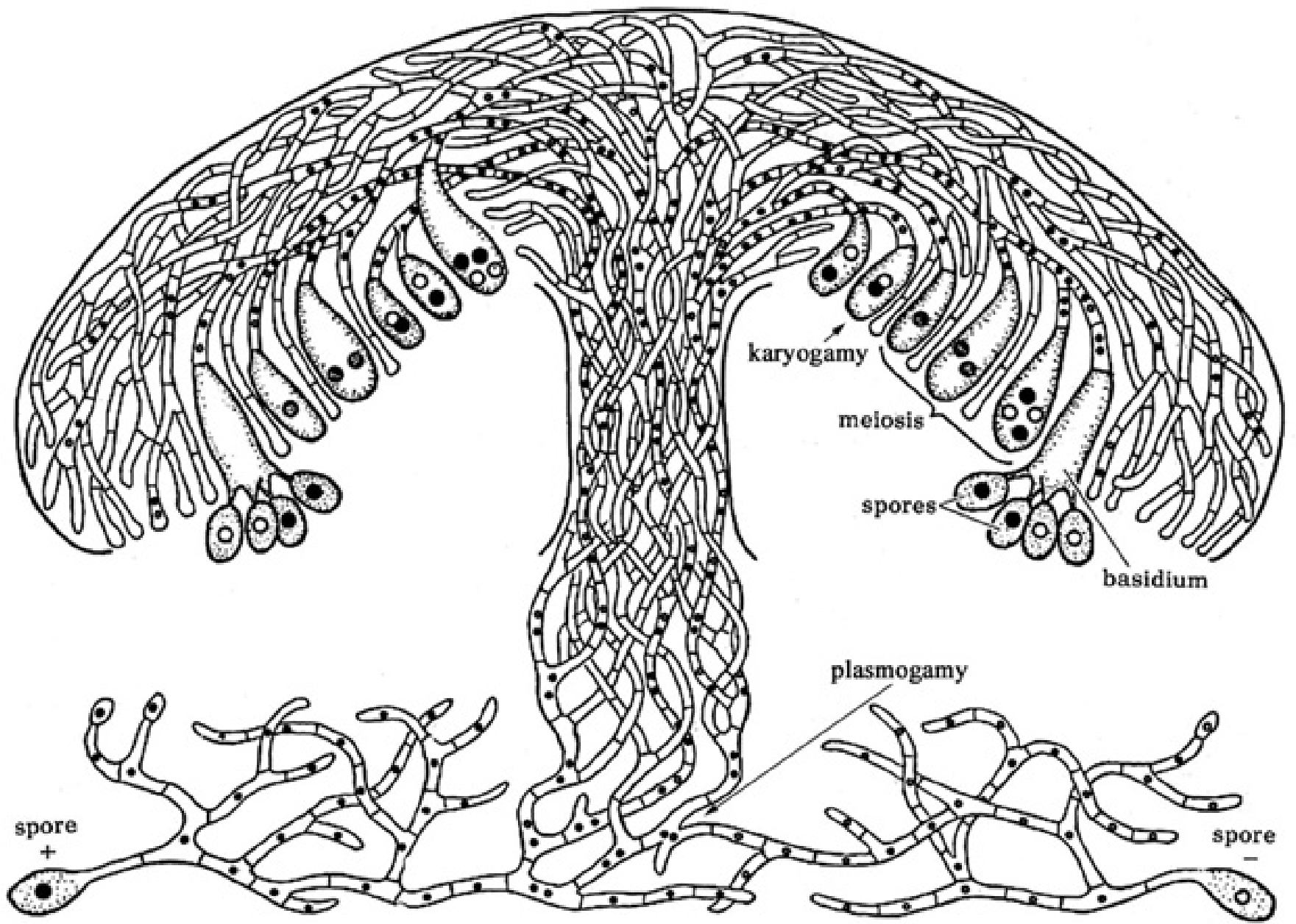
- Aptuveni 25,000 sēņu;
- Vispamanāmākā sēņu grupa;
- Lielākajai daļai sēņu ir labi izveidota **daudzšūnu sēņotne**;
- **Septētas hifas**
  - Sēni galvenokārt veido micēlijs koka mizā, nobirās, augsnē

Bazīdijsēņu ekoloģija

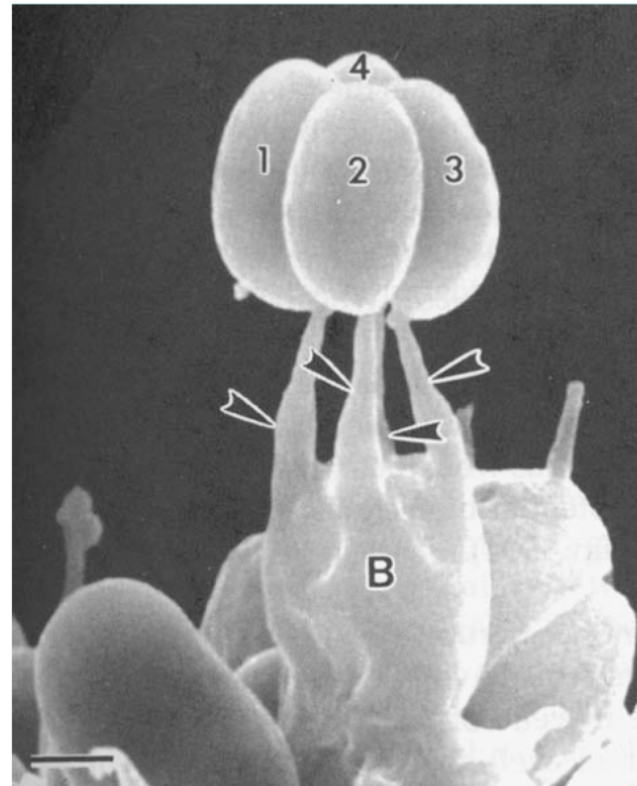
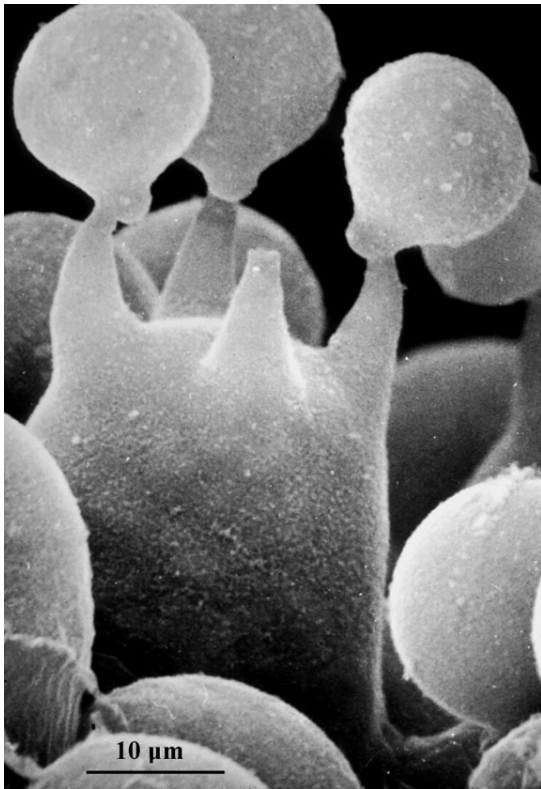
- Lielākā daļa sauszemes;
- Svarīgas koksnes un citu augu izcelsmes atlieku noārdītājas;
- Pieder augiem parazitiskās rūsas un melnplaukas sēnes;
- Daži taksoni veido mikorizu ar augiem;

Vairošanās

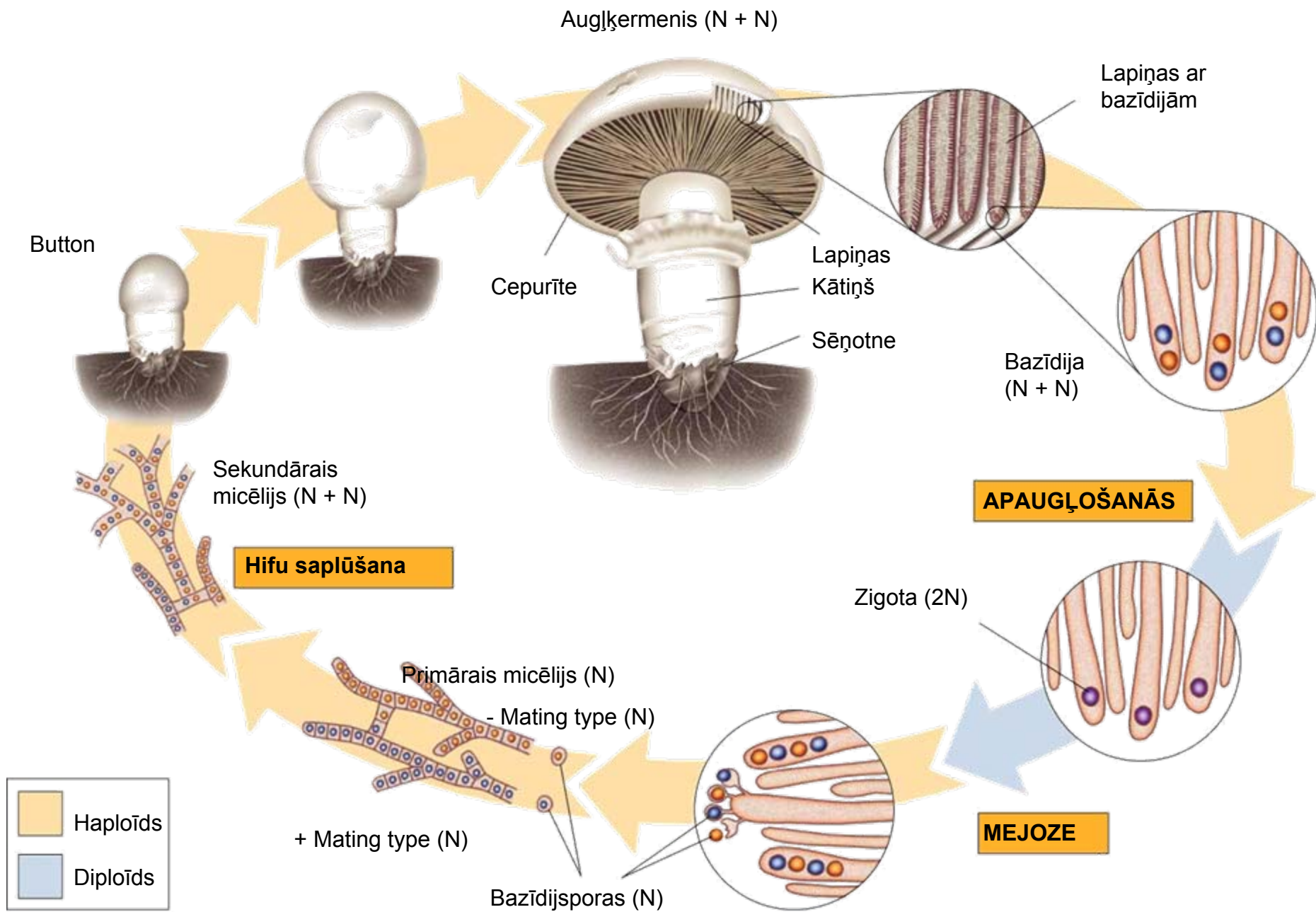
- Dzimumsporas bazīdijsēnēm veidojas uz **bazīdijām**;
- Parasti uz katras bazīdijas attīstās **4 bazīdijsporas**.

Vairošanās

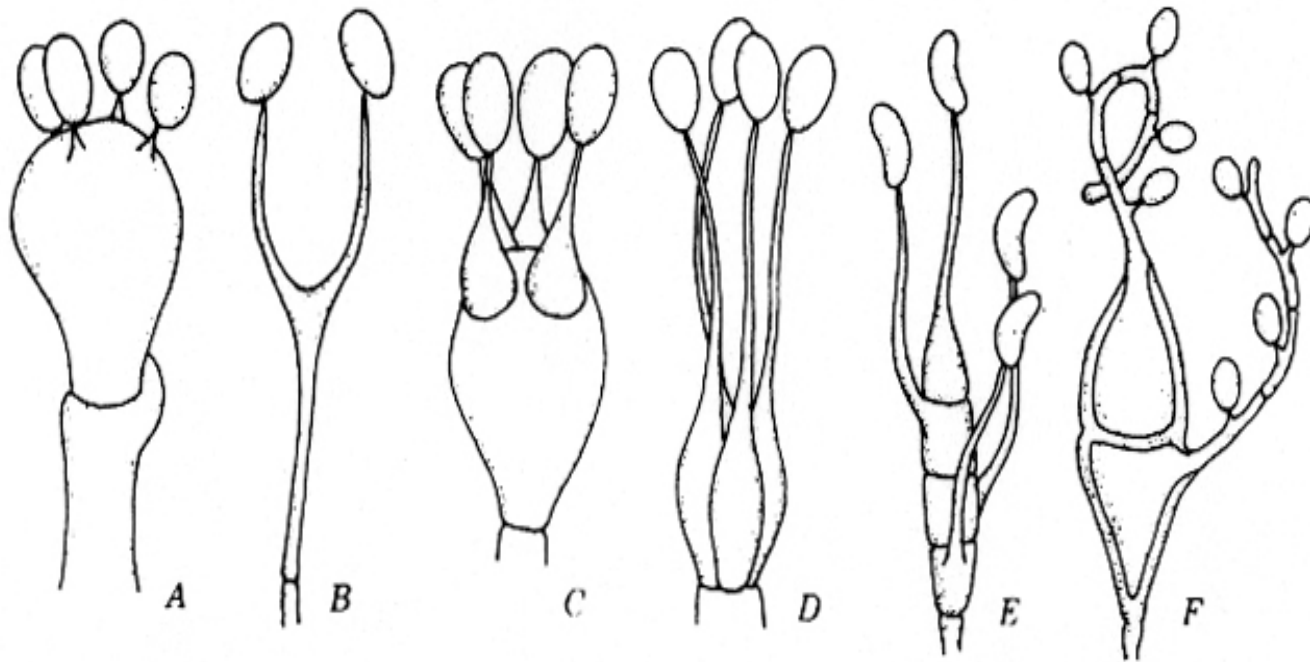
- Daudzām bazīdijsēnēm bazīdijas veidojas makroskopiskos augļķermeņos;
- Bezdzimumvairošanās nav izplatīta;
- Ilga dikariotiskā stadija ($n + n$).

Bazīdiju iedalījums

Holobazīdijas - cilindriskas un tievas dakšveida

Fragmobazīdijas - gareniski vai šķērsieniski septētas

Figure 16-7 Diagrammatic representation of various types of basidia: (A) typical holobasidium; (B) tuning fork basidium of *Dacrymyces*; (C) basidium of *Tulasnella*; (D) basidium of *Tremella*; (E) basidium of *Auricularia*; (F) basidium of *Puccinia*. Not drawn to scale. (Drawings by R. W. Scheetz.)

Augļkermeni

- Rūsas un melnplaukas sēnes **neveido** augļkermenus;
- Himēnijsēnes un pūpēži **veido** augļkermenus.

Rūsas sēnes (Urediniomycetes)

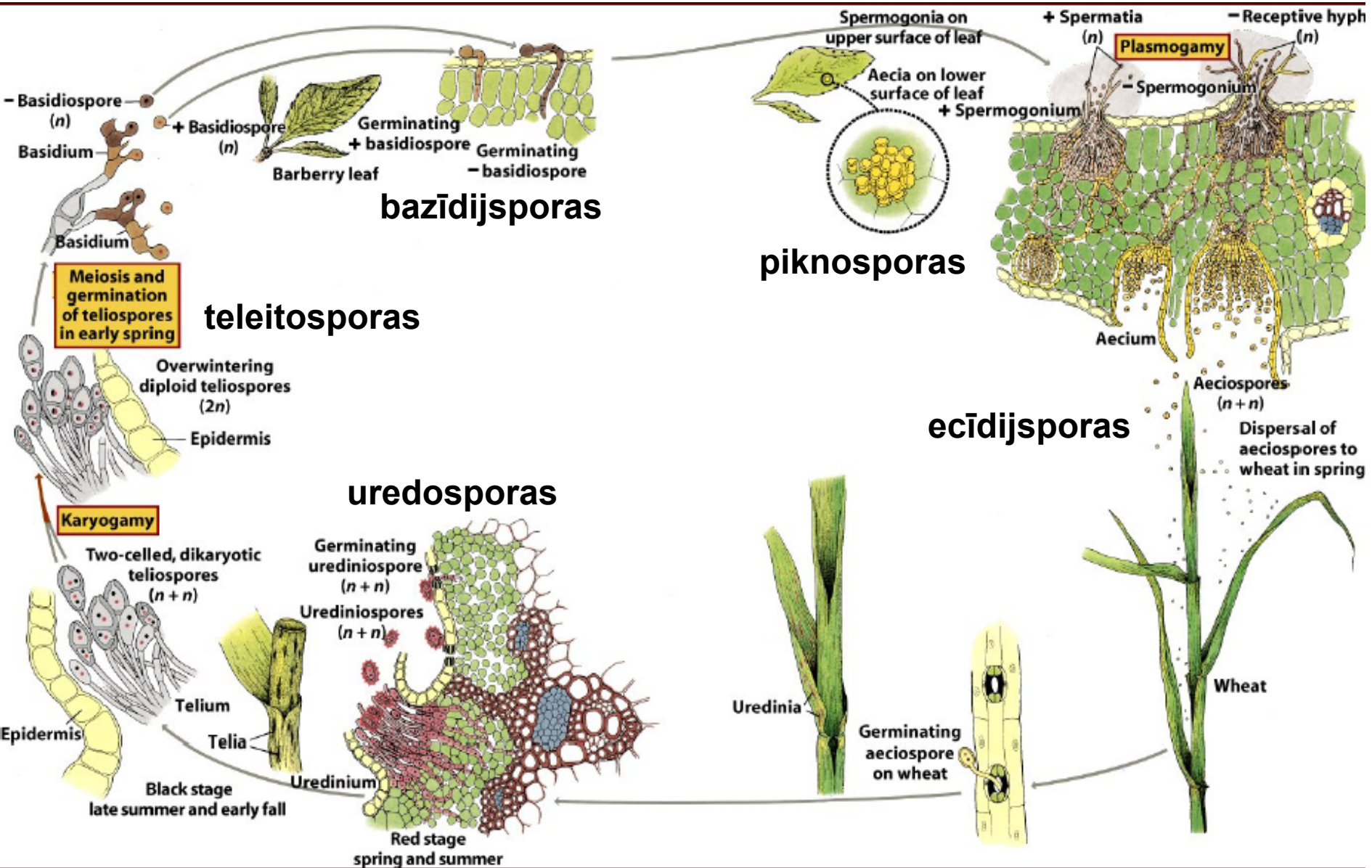
Rūsas sēnes (Urediniomycetes)

- Tās attīstās galvenokārt uz augu lapām, retāk uz stublājiem (stiebriem), vai citām augu daļām;
- Rūsas sēnes ir plaši izplatītas savvaļas un kultūraugu slimību izraisītājas;
- Galvenokārt veido lokālu sēņotni, kas inficē tikai kādu nelielu auga orgāna daļu.

Rūsas sēnes (Urediniomycetes)

- Attīstība noris ar vai bez saimniekaugu maiņas;
- Sarežģīti attīstības cikli;
- Vismaz divas līdz piecas sporu stadijas;
- Pilnā attīstības ciklā veidojas 5 sporu veidi:
piknosporas, **ecīdijsporas** (pavasara), **uredosporas** (vasaras), **teleitosporas** (ziemas) un **bazīdijsporas**;

Graudzāļu svītru rūsas (*Puccinia graminis*) attīstības cikls

Melnplaukas sēnes (*Ustomycetes*)

Melnplaukas sēnes (*Ustomycetes*)

- 1500 sugas;
- Galvenokārt pazīstamas kā labības augu slimību izraisītājas, lai gan daudzas sugas inficē arī dažādus savvaļas augus;
- Inficētajos augos tās veido sēņotni;
- Inficēt kādu augu spēj tikai dikariotiska šo sēņu sēņotne;
- Izplatās ar melnplaukas sporām, kas veidojas sairstot šo sēņu hifām šūnās un noapaļojoties.

Biežāk inficē augu **ģeneratīvos orgānus**, taču ir arī tādās sugas, kas parazitē **lapās, stiebrs** un pat **saknēs**.

Himēnijsēņu klase Hymenomycetes

- Makroskopiskās bazīdijsēnes;
- Augļķermeņiem izšķir sterilo un fertilo daļu. **Sterilo** daļu parasti veido augļķermeņa centrālā daļa;
- **Fertilo** (auglīgo) daļu veido himenofors, himēnijs un bazīdijsporas.

- Himēnijs var atrasties uz līdzena hifu pinuma vai arī uz īpašiem augļķermeņa izaugumiem vai tajos;
- Šādus augļķermeņa izaugumus sauc par **himenoforu** (himēnija nesējs).

Himēnijsēņu klase Hymenomyces

- **Cepurīšu sēnes** (Agaricales, Boletales)
- **Piepjsēnes** (“Aphyllorphorales”)
- **Koraļsēnes** (Gomphales)
- **Receklēnes** (Auriculariales, Dacromycetales & Tremellales)

Himenofora veidi

- Gluds;
- Lapiņveidīgs;
- Stobrveidīgs;
- Adatveidīgs;
- Labirintveidīgs;
- Krokveidīgs;
- Nelīdzens u.c.

Cepurīšu sēnes

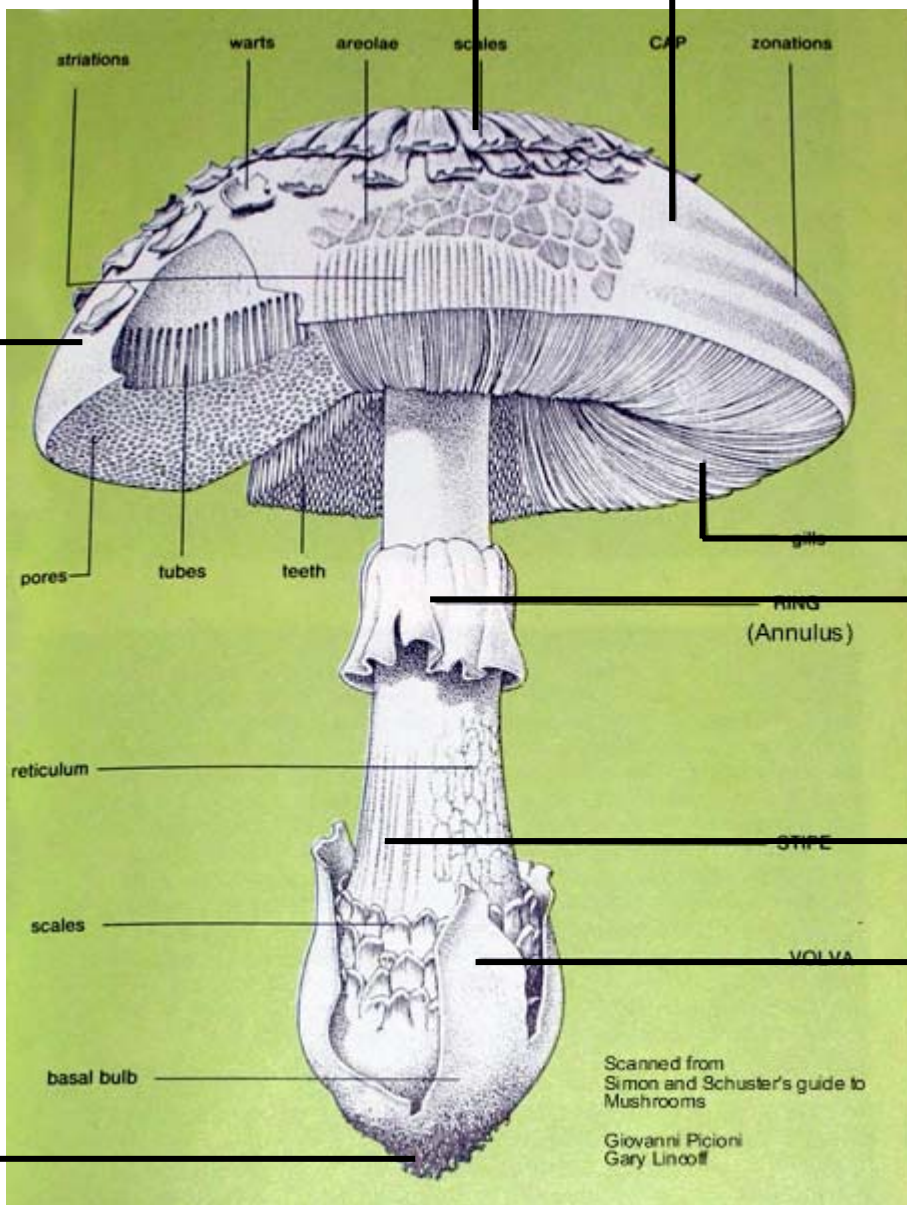
- Tās ir bazīdijsēnes ar mīkstiēm, gaļīgiem augļķermeņiem, kuri ātri sapūst;
- Augļķermeņiem izšķir kātiņu un cepurīti.

ZVĪŅAS CEPURĪTE

BĀRKSTIS

HIMENOFORS

GREDZENS

KĀTIŅŠ

MAKSTS

MICĒLIJA
PAVEDIENI

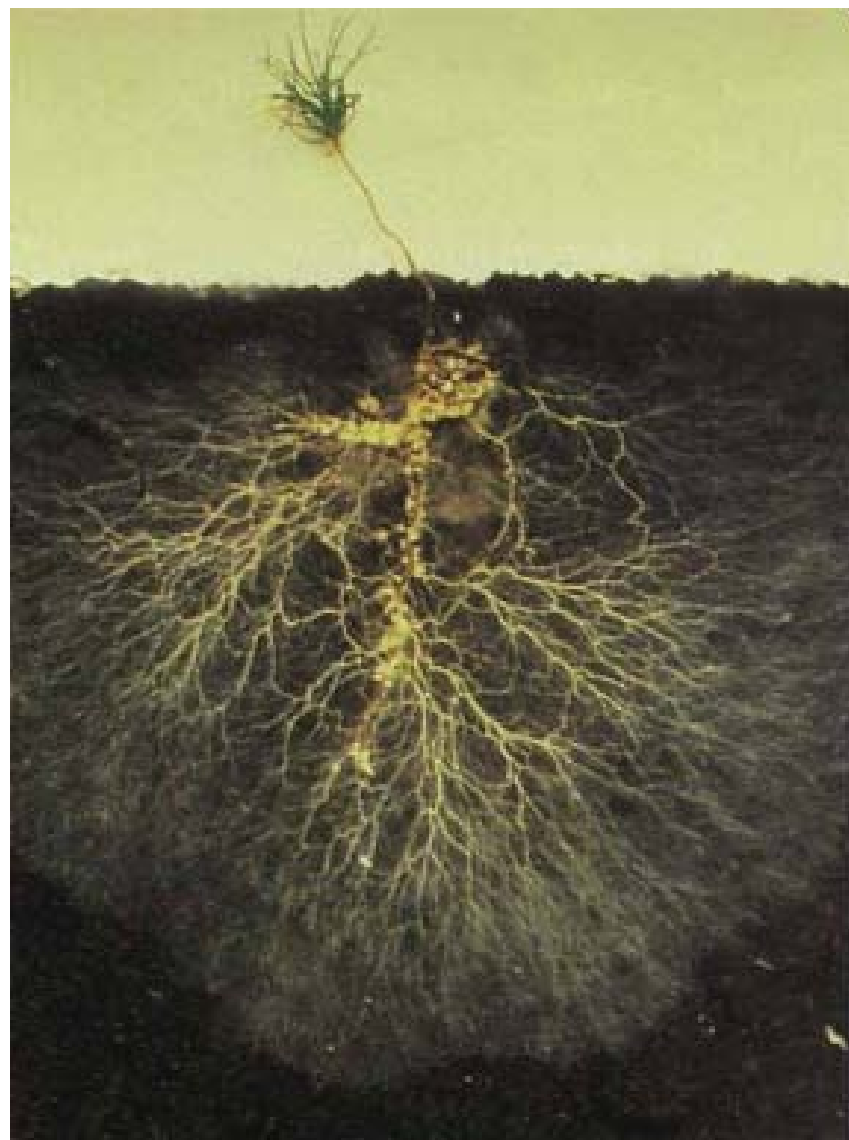
Scanned from
Simon and Schuster's guide to
Mushrooms

Giovanni Picioni
Gary Lincoff

Mikorizas sēnes

Veido simbiotiskas
attiecības ar augu
saknēm.

Vienots tīkls – H₂O,
barības vielu
uzņemšanai.

Egļu baravika *Boletus edulis*

<http://www.pdf.lv/mezi/tipidcfd.html>

<http://www.celtnet.org.uk/recipes/>

Parastā bērzubeka *Leccinum scabrum*

<http://www.leifgoodwin.co.uk>

<http://www.dziedava.lv/daba>

Kāda ir atšķirība starp **neēdamām** un
indīgām sēnēm?

- **Neēdamas** - sēnes, kuru augļķermeņi ir nenozīmīgi pārtikā vai arī atzīti par nevērtīgiem. Pie neēdamām sēnēm pieskaita arī rūgtas vai citādi neēdamas sēnes.
- **Indīgās sēnes** satur cilvēka organismam indīgas jeb toksiskas vielas, kas var izraisīt organisma saindēšanos un pat nāvi.

Cūcene *Lactarius necator*

Iespējams ar kancerogēnām īpašībām

Kailā mietene *Paxillus involutus*

Indīga, iznīcina eritrocītus.
Iespējams, ka izraisa vēzi.

<http://www.commanster.eu/commanster/Mushrooms/Boleta>

Zaļā mušmire *Amanita phalloides*

Zaļā mušmire *Amanita phalloides*

- Iespējams indīgākā sēne pasaulē;
- Šī sēne ir atbildīga par 90 % no visiem nāves gadījumiem, ko izraisījušas sēnes;
- Sausa sēne satur 7 - 9 mg toksīna. Ir aprēķināts, ka šī toksīna nāvīga deva atkarībā no ķermeņa svara ir 5 - 7 mg, kas atrodami apm. 35 g svaigu sēņu.

Zaļā mušmire *Amanita phalloides*

- Brīvas, baltas lapiņas
- Sporu masa balta
- Nokarens gredzens
- Maksts pie kātiņa
pamata

<http://www.mykoweb.com/TFWNA/P-14.html>

Bīstami! Līdzīgas!

Zaļā mušmire

<http://commons.wikimedia.org/wiki>

Zaļā bērzlape

<http://elite-life.narod.ru/mushroom24.htm>

Baltā mušmire *Amanita virosa*

<http://www.biolib.cz/cz/taxonimage/id8155/>

Bīstami! Līdzīgas!

Baltā mušmire

Pilsētas atmatene

Bīstami! Līdzīgas!

Baltā mušmire

Lielā dižsardzene

Zaļā mušmire *Amanita phalloides*

<http://pms.wikipedia.org>

<http://www.mykoweb.com/CAF/species>

Parastie zemestauki *Phallus impudicus*

Parastie zemestauki *Phallus impudicus*

<http://www.latvijasdaba.lv/senes>

Porcelāna tintene
Coprinus comatus

Droši +, - 3 diennaktis?

Kopā ar

IR

Pieņņsēnes / Afilloforu sēnes

- Šo sēņu augļķermeņu konsistence ir ādaina, korķaina vai koksnaina, bet nekad nav mīksta un gaļīga.
- Augļķermeņi saglabājas ilgāku laiku, ātri nesapūst un nesadalās - ir pat daudzgadīgi augļķermeņi.
- Tipiskas himēnijsēnes ar dažāda veida himenoforu (stobrveidīgu, adatveidīgu, labirintveidīgu, lapiņveidīgu, gludu).

Pieepsēnes / Afilloforu sēnes

- Piepes ir pazīstamas kā aktīvas koksnes un tās atlieku noārdītājas, sadala celulozi un lignīnu;
- Šo procesu sauc par **trupēšanu**;
- Sēnes, kuru sēņotne attīstās vai nu augošu vai arī jau nokaltušu un nocirstu koku, dažreiz arī jau apstrādātā koksnē;
- Piepes ir gan saprofīti, gan arī parazīti.

Heterobasidion spp. izraisīta sakņu trupe

Īstā mājas sēne jeb brants *Serpula lacrymans*

- Sēņotne attīstās jau iebūvētā koksnē, izraisot trupi un bojā ēku koka konstrukcijas paaugstināta mitruma un atbilstošas temperatūras apstākļos;
- Bīstamākā sēne ēkās, kas izraisa nopietnus bojājumus koka konstrukcijām Eiropā un citviet pasaulē;
- Mitras un vēsas vasaras ir īpaši labvēlīgas šīs sēnes attīstībai;

Īstā mājas sēne jeb brants *Serpula lacrymans*

Koraļsēnes un recekļenes

Clavulinopsis corallinorosea

Ramaria stricta

Tremella mesenterica

Pūpēžu sēnes *Gasteromycetes*

- To bazīdijsporas vismaz augļķermeņu attīstības sākumā attīstās tajos **iekšēji**.
- To augļķermeņus ietver apvalks - **perīdija**, kas dažām sugām ir ļoti plāns, papīrveidīgs, bet dažām sugām diezgan biezs (piemēram, cietpūpēžiem).
- Augļķermeņu fertilo (auglīgo) iekšējo daļu, ko ietver perīdija, sauc par **glebu**.
- Vairākums pūpēžu sēņu ir saprotrofi vai arī veido mikorizu.
- Tās galvenokārt sastopamas uz augsnes, bet ir arī celmu, koku pamatņu un trūdošas koksnes apdzīvotājas.
- Vairums sugu, kamēr to gleba ir balta un nav sākusies sporu veidošanās, ir **ēdamas**.

Parsley, lemon and garlic puffballs on toast

Milzu apaļpūpēdis

Langermannia gigantea

[http://dabasdati.lv/lv/image/
21q8lrep8g3uatgpf7q01ort30/25121/](http://dabasdati.lv/lv/image/21q8lrep8g3uatgpf7q01ort30/25121/)

